कृते। जलयोचन्तु वस्त्राणां परित्यागस्तु सूत्रतः। कुशमगुड़कार्पासमवश्यं सह सर्पिषा। द्वादशं कुर्वीत धान्यानि गृहे दद्याद्धुताशनम्। कृताशौचस्तु चाण्डालसंस्पृष्टं यत्र तन्मतुरब्रवीत्"। तेन रजस्वं कृतादीनाम् अग्निज्वालापवित्रीकृतानां कर्त्तव्यम्। एतच्च प्रायश्चित्तं रजःपातहेतुयोनादिवर्जितैः संसर्गैर्ज्ञानतो यावता कालेन पातित्यं भवति अज्ञानतस्तावत्कालसंसर्गे वर्तिवेदितव्यम् इति तेन संवत्सरैकचाण्डालसम्बन्धे मासैकगोमूत्रयावकाहारः कर्त्तव्यः। अनेन च द्वादश धेनवो मासोपवासात् पञ्चमभागापकर्षाद्। गोमतस्तु दक्षिणा। एतच्च प्रायश्चित्तं ब्राह्मणक्षत्रियविशां तुल्यमेव। तथा चापस्तम्बः "अन्त्यजातिरविज्ञातो निवसेद् यस्य वेश्मनि। स यं ज्ञात्वा तु कामे तु कुर्यात्तस्य विशोधनम्। चान्द्रायणं परार्कं वा द्विजातीनां विशोधनम्। प्राजापत्यन्तु शूद्राणां तथा संसर्गदूषणे। यैस्तस्य भुक्तं पक्वान्नं तेषां विधीयते। तेषामपि च यैर्भुक्तं तदन्नं तेषु विद्यते। तेषामपि च यैर्भुक्तं तच्छूद्रादौ विधीयते। कूपैकपानदुष्टानां तथा संसर्गदूषणे। उपवासेन शुद्धिः स्यात् पञ्चगव्येन चैव हि। बालाश्चा तथा रोगी गर्भिणी दुःखपीडितः। तेषां नक्तं प्रदातव्यं बालानां प्रहरद्वयम्। अथवा क्रियमाणे तु येषामार्त्तिः प्रदृश्यते। शेषं सम्पादयेत्तेषां विपत्तिर्न भवेत् यथा"। तत्र पूर्वोक्तकालादल्पकालसङ्करे चान्द्रायणम्। अल्पतरे परार्कः। शूद्रस्य प्राजापत्यम्। कूपैकपानदुष्टानामिति एकस्मिन्नेव कूपे द्विजानां चाण्डालादीनां सकृज्जलपानं कुर्वतां संसर्गदुष्टानां चोपवासपञ्चगव्यं विशोधनमित्यर्थः। संवर्त्तः "चाण्डालसङ्करे विप्रः श्वपाके पुक्कसेऽपि वा। गोमूत्रयावकाहारो मासार्द्धेन विशुध्यति। एतदपि अल्पकालसङ्करविषयं मासार्द्धयावकाहारायत्तो षडधेनवः। सुमन्तुः "अगम्यागमनस्त्रीवधचाण्डालसम्बन्धेषु लक्षत्रयम्"। एतदत्यल्पकालविषयं लक्षत्रयायत्तस्य धेनुत्रयम्। तथा "अविज्ञातन्तु चाण्डालो निवसेद् यस्य वेश्मनि। विज्ञाते तूपसंन्यस्य द्विजाः कुर्युरनुग्रहम्" इत्युपक्रम्याह पराशरः "दधिसर्पिःपयो मूत्रं यदा गोमूत्रयावकम्। भक्षीत षड़हं भक्तं तु त्रिवल्यमवगाहनम्। मासदुष्टं न भक्षीत भोक्तव्यं गोरसं तु तम्। त्रिपलं क्षारदग्धं च पञ्चमेकन्तु सर्पिषः"। तथा च यदा षड़हं भक्षयेत् कृच्छ्रब्राह्मणभोजनम्। अन्यत्तु दधिनां नाम दद्याद्विप्राय दक्षिणाम्"। दधिसर्पिःपयो मूत्रं यदा गोमूत्रयावकं द्वादशाहं भुञ्जीतेत्यर्थः। तत्र परिमाणमतमाम् मयाचाम्लकम्। चमकारादीनामावस्थात सङ्करे तु चाण्डालसङ्करप्रायश्चित्तस्य षष्ठो भागः करणीयः चाण्डालस्यापि प्रायश्चित्तार्द्धमकारादिस्पर्शे प्रायश्चित्तस्य षड़भागदर्शनात्। यथा स्मृत्यर्थः "चाण्डालैः श्वपचैः स्पृष्टो विण्मूत्रे च कृते द्विजः। त्रिरात्रं सम्पुटीकुर्वीत अर्द्धोच्छिष्टः षडाचरेत्"। चर्मकारादिस्पर्शे तु संवर्त्तः "एतः स्पृष्टस्तथोच्छिष्ट एकरात्रं पयः पिबेत्" देवलः "चाण्डालसंयोगे जातचाण्डाल एव स्यात् ब्रह्मक्षत्रोद्भवं प्रायश्चित्तं वार्षिकं वाष्मासिकं लक्षं वा ब्रह्मणस्य। चतस्रिषु यद्वर्णसमाः प्रेषाणाम्। अविज्ञातचाण्डालसम्पर्के विद्यमान एव दम्पत्योः संयोगे यो जातो ब्राह्मणः स वार्षिकं ब्रह्मकृच्छ्रव्रतं प्राजापत्यं वा वाष्मासान् कुर्यात् वार्षिकब्रह्मकृच्छ्रव्रतायत्तो षड़हं धेनवो देयाः। वाष्मासिकब्रह्मकृच्छ्रव्रतायत्तावपीत्यर्थः। अस्मृत्यस्पर्शनप्रायश्चित्तमभिहितमिदानीं स्पर्श एव निरूप्यते। किं वाचात् स्पर्श एव स्पर्शशब्दस्यार्थः उत परम्परास्पर्शोऽपि न प्रथमः परम्परया चाण्डालस्पर्शे ज्ञानाद्यभावप्रसङ्गात् नापि द्वितीयः संयोगे संयुक्तसंयोगे चैकस्पर्शपदप्रवृत्तिनिमित्ताभावात् आवापादिद्वारेण सर्वेषामेव तत्सम्भवात्। किञ्चैवम् "औदुम्बरी सर्वा वेष्टयितव्या औदुम्बरीं स्पृष्ट्वोद्वासयेत्" इत्यत्र सर्ववेष्टनस्पर्शयोरविरोधः स्यात् उपस्पर्शस्यापि स्पर्शशब्दवाच्यत्वात् तथा च विरोधाधिकरणोदाहरणं भाष्यकारस्याप्यसङ्गतं स्यात्। तथा च हरिवातातपः "अशुचिं संस्पृशेद् यस्तु एक एव स दुष्यति। तत्स्पृष्टोऽन्योऽपि दुष्येत सर्वदुष्येत्यं विधिः"। "तथा संहतानान्तु पात्राणां यद्येकमुपहन्यते। तस्यैव शोधनं प्रोक्तं न तु तत्स्पृष्टिनामपि"। उच्यते। सत्यम् उपस्पर्शो यद्यपि न स्पर्शशब्दार्थस्तथापि वचनादेकावयविद्वारकपरम्परास्पर्शोऽपि ग्राह्यः। तथा चापस्तम्बः "एकग्रामे समारूढ़ो चाण्डालादिर्यदा भवेत्। ब्राह्मणस्तत्र निवसन् स्नानेन शुद्धतामियात्"। आदिशब्दादुदक्यादीनां ग्रहणम्। गाथायाहणमेकावयव्युपलक्षणार्थं तेनैकद्वारादारभ्य ग्रहणम्। तथा स एव "एकद्वारं समारूढ़ो चाण्डालब्राह्मणो यदि। फलं भक्षयतस्तस्य प्रायश्चित्तं कथं भवेत्। ब्रह्मणातमनुज्ञाप्य वनाद्याः स्नानमाचरेत्। अ-